УДК 371

Кузь Володимир Григорович, доктор педагогічних наук, професор, дійсний член Національної академії педагогічних наук України, завідувач кафедри дошкільної педагогіки і психології Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, golo4ka84@mail.ru

НОВА ОСВІТНЯ ПАРАДИГМА – НОВІ ОСВІТНІ ТЕХНОЛОГІЇ

Анотація

Сучасна освітня концепція опирається на наступні новітні ідеї: 1) учитель – це не джерело знання, а посередник між учнем і знанням, котрий теж потребує постійного навчання; 2) взаємний інформаційний обмін між учителями і учнями має відбуватись у процесі спільної освітньої, дослідницької та практичної діяльності на основі новітніх інформаційних комунікаційних технологій; 3) розробка принципово нових технологій, в основі яких єдність освіти, науки та інноваційної діяльності.

Ключові слова: суспільство знань, інформаційне суспільство, освітні технології, випускник школи XXI століття, інноваційна діяльність.

Постановка проблеми. Сучасна організація освітньої діяльності потребує:

- забезпечити підвищення якості освіти, враховуючи при тім той факт, що значення учителів у якості інструкторів буде зменшуватись, тоді як їх роль у статусі методистів, консультантів, порадників і наставників учнів, взірця до наслідування, функцій по оцінці та інтерпретації при передачі, створенні і отриманні знань буде зростати;
- безперервного професійного розвитку учителів відповідно нової ролі, включаючи також уміння ефективно використовувати нові технології;
- зростання ролі учнів у здобуванні і передачі знань, при тім буде набувати значення навчання і спілкування в традиційних школах, які прищеплюють молоді основні цінності і соціальні навички, онлайнові та інформаційно-комунікаційні технології, що є особливо важливим для отримання післяшкільної і вищої освіти;
- диверсифікації освіти як у масовій школі, що формує випускника нового типу, так і в переході вищої освіти до концепції «освіта впродовж усього життя»;
- інтеграції освіти, науки і виробництва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасні проблеми новітніх освітніх технологій успішно досліджують вітчизняні вчені В. Биков, В. Бондар, О. Глузман, С. Гончаренко, Р. Гуревич, М. Жалдак, М. Згуровський, І. Зязюн, В. Кремень, В. Луговий, Н. Ничкало, О. Пєхота, І. Прокопенко, О. Савченко, П. Сікорський, С. Сисоєва, О. Сухомлинська. Це зокрема, ще маловивчені наукові ідеї – виховання інноваційної глобальної людини; дитино- людиноцентризму; елітарності; створення дослідницьких університетів як центрів інноваційного розвитку країни, технопарків та трансферів технологій.

Мета дослідження – висвітлити деякі аспекти сучасної педагогічної парадигми та нових освітніх технологій у її змісті.

Виклад матеріалу дослідження. Інтенсивний розвиток інформаційно-комунікаційних технологій і збільшення обсягу інформації привів людство до переходу від індустріальної до принципово нової стадії свого розвитку – «інформаційного суспільства».

Сьогодні ми спостерігаємо активне втіленням концепції інформаційного суспільства у всі сфери соціального життя, а також упровадження в нього електронно-обчислювальної техніки. Між ними встановився і зворотній зв’язок: розвиток обчислювальної техніки спонукав до аналізу і усвідомлення його соціальних наслідків, а розробка концепції інформаційного суспільства наповнює смислом і відчуттям важливості місію удосконалення комп’ютерів, їх масового поширення, а отже, формує суспільство інформаційних споживачів.

Подальший розвиток людства показав неспроможність концепції інформаційного суспільства проаналізувати всі зміни, які відбуваються у світі, і в кінці ХХ-го століття з’являється і отримує розвиток концепція суспільства знання. «В останні роки для вирішення завдань персонального розвитку і створення управління в умовах постійних змін використовують концепції організації, що вчиться, уряду, який вчиться і навіть суспільства, котре вчиться» [6, 141-142].

Прийняття концепції освіти впродовж усього життя чи в іншій редакції – суспільства, котре вчиться, – потребує докорінної зміни всієї системи освіти, а не є додатком ще одного рівня до ступеневої системи, що існує [6, 143].

Мова йде про постіндустріальне суспільство знань, провідними характеристиками якого є: 1) перетворення знань на ключовий компонент будь-якої

сфери людського життя; 2) перетворення знань на головний продукт діяльності (як суспільної, так і економічної) і головну її сировину [9, 887].

Знання в інформаційному суспільстві набувають таких ознак: 1) їм притаманний людський вимір, вони створюються і розвиваються людьми і пов'язані з тим, що роблять і думають люди; 2) знання креативно виробляються людьми і є товаром; 3) нові глобальні знання змінюють сферу впливу у світі. З'являються нові альянси, що групуються з метою вироблення та володіння глобальними знаннями (напр. 45 країн – учасниць Болонського процесу, Євросоюз тощо); … 4) знання є одночасно індивідуальними і колективними. При цьому інформаційно-комунікаційні технології дозволяють, долаючи кордони, створити єдиний віртуальний простір для взаємодії груп дослідників із різних куточків світу, поєднаних між собою спільною метою; 5) знання набувають синергетичного характеру [9, 887-888].

Суспільство знань вносить якісні зміни в методологію та зміст сучасної освіти, яка у контексті цих перетворень має такий вимір: 1) неперервний характер; 2) студенти та учні набувають нового статусу – громадян суспільства знань, що передбачає наднаціональний підхід до етнічних, конфесійних та інших відмінностей людей, глобальну людську етику і гідність, толерантність, солідарність тощо; 3) суспільство знань змінює місію, роль і поле діяльності як навчальних закладів, так і викладачів; 4) змінюється система взаємовідносин між тими, хто навчає, і тими, хто навчається. Ще Сенека (близько 4 до Р.Х. – 65 по Р.Х.) мовив: «Однаковою повинна бути мета як того, хто вчить, так і того, хто вчиться: той повинен прагнути принести користь, а цей – отримати її» [10, 477]. Викладач, залишившись головною дійовою особою, набуває ролі «навігатора», інтерпретатора нових знань для тих, хто навчається, формуючи їхні індивідуальні освітні траєкторії [9, 888].

З метою забезпечення індивідуальних траєкторій необхідно мати:

- набір освітніх одиниць, з котрих траєкторії будуються;
- систему супроводу траєкторій (освітні карти, тьютори…);
- відповідну методичну базу;
- належну, відповідну вибору траєкторій форму і організацію навчального процесу.

«Сьогодні жодний навчальний заклад світу не може дозволити собі таку надлишковість курсів, викладачів, тьюторів, щоб реально надавати можливість здійснення індивідуальних траєкторій» [6, 144].

В цілому таке твердження правильне, але не повністю. У мистецьких закладах (консерваторії, Академії художеств), спортивних, театральних вишах виплекати фахівця без індивідуального навчання (тобто без навчання за індивідуальною траєкторією) просто неможливо.

Настав час внести зміни в зміст парадигми освіти і визнати наступне: учитель – це не джерело знання, а посередник між учнем і знанням, котрий до того і сам потребує постійного навчання. Освіта повинна трансформуватися у двобічний процес взаємного інформаційного обміну між учителями і учнями, який базується на принципі взаємного навчання в процесі спільної освітньої, дослідницької та практичної діяльності [8, 63].

Нова парадигма освіти не може бути реалізованою одномоментно, це та мета, до якої мають вести поступові реформи освітньої системи, яка у майбутньому буде опиратись на три головні види діяльності: спільної освітньої, дослідницької та практичної, які мають забезпечити різні форми інформаційного обміну між учителями і учнями. Це можуть бути спеціальні спільні курси, семінари (наприклад, спільна діяльність молоді і досвідчених учених – у процедурі захисту дисертацій, їх участь у наукових конгресах, симпозіумах, конференціях), де учителі і учні будуть вчити один одного.

Надзвичайно важливою формою інформаційного обміну в освіті має стати сучасна науково-дослідницька робота, що може і має привести до справжньої революції в науковій діяльності. Залучення молодих людей до вирішення наукових проблем і практичних питань, спільна робота над цими проектами учнів і вчителів здатні створити принципово нові умови до розвитку наукових ідей і реалізації практичних проектів, де нестандартні рішення, вільна творчість і інновації стануть нормою. Не менш, а може і більш продуктивною може стати спільна творчість у сфері мистецтва, бо тут дотримання строгих наукових канонів аж ніяк не обов’язкове, а дитяча, молодіжна безпосередність і безмежний політ фантазії можуть здійснити прорив у мистецтві чи навіть дати поштовх до започаткування і розвитку нових напрямів.

У руслі запропонованої новітньої єдності партнерів «учитель – учень» доречним можна вважати визнання незвичних технології синергетики, нанотехнологій чи споконвічної народної філософської мудрості: хто кого вчить – курка яйце чи яйце курку.

Отже, торкнемось ключової ідеї нашого зібрання – технології навчання.

Технологія – від грецького techne – мистецтво, майстерність, уміння і logia – наука, сукупність прийомів і способів отримання, обробки, переробки сировини, матеріалів.

Педагогічна технологія – набір операцій по конструюванню, формуванню і контролю знань, умінь, навичок і відношень відповідно до поставлених завдань. Отже, педагогічні технології учителя складаються з операцій із накопичення знань, оволодіння ними як комунікатором (педагогом) та реципієнтом (учнем), проектування мети, організації навчально-виховного процесу.

Як пише І.П. Підласий, «педагогіка в ринковому світі переживає бурхливий період переосмислення підходів, відмови від усталених традицій і соціалістичних стереотипів. Підштовувана технологізацією і ринковими потребами, вона впритул підійшла до розуміння того, що педагогічна праця у своєму загальному вигляді тільки специфікою відрізняється від інших видів суспільно-корисної праці, має свій продукт, свої технології і їхню ринкову вартість. Володіння технологіями стає загальною і пріоритетною потребою ринку, визначає напрямки опанування професійних умінь, враховується при оцінці якості і вартості освітньо-виховних послуг… І наш вітчизняний педагог має бути готовим виконати будь-яке ринкове замовлення – від високоефективного навчання, елітного виховання, до елементарного педагогічного догляду. Треба опановувати відповідні технології. Технології в роботі учителя вже ближчого майбутнього будуть визначати успіх на 80 %, індивідуальна майстерність – тільки на 20 %» [7, 12-13].

На головний план виходить методологія дитиноцентризму, суть якої, як стверджує академік В.Г. Кремень, полягає в максимальному наближенні освіти, навчання, виховання кожної дитини до її конкретних здібностей, плекання якої як творчої особистості має відбуватись на основі інноваційних технологій [5, 15].

Прикро, коли «зразу після дитячого садка, починаючи з перших літ навчання, чим дальше, тим більше – нерідко аж до випускного класу і навіть у коледжі – успіх

забезпечується гарною пам’яттю, а не вмінням мислити. Дітям приходиться переходити від мислення до запам’ятовування… перетворюючи свій мозок у банк пам’яті» [2, 43].

Сьогодні вперед вириваються не ті розвинені країни, які орієнтуються на добування, переробку корисних копалин, навіть якщо їх запаси поки що великі, а ті, національним продуктом яких є виробництво і переробка інформації, володіння новітніми технологіями, інноваційними та креативними здібностями, які розвивають у юних своїх громадян з найніжнішого віку. Може саме тому ці країни і розвинені!? Наше майбутнє вирішальною мірою буде визначатись молодим поколінням, яке починає жити і творити в новому тисячолітті. Ще Я.А. Коменський зауважив: «Наступний вік буде саме таким, якими будуть виховані для нього майбутні громадяни» [4, 130].

У системі освіти в навчальних закладах повсюдно створюються комп’ютерні класи, активно розробляються навчальні програми з приміненням сучасних інноваційних освітніх технологій, зокрема інформаційно-комунікаційних, дистанційних, супутникових, телекомунікаційних. Упровадження в практику новітніх освітніх технологій дозволяє відповісти на виклик часу і задовольнити глобальну потребу цивілізації в отриманні вищої професійної освіти і постійному поповненні знань упродовж усього життя.

Впровадження комп’ютерних технологій – необхідна, але недостатня умова подальшого ефективного розвитку освіти в суспільстві нового типу. Розвиток мережі Інтернет і інформаційно-комунікаційних технологій дає змогу оперативно знаходити величезний обсяг інформації, продуктивно розпоряджатись нею, будувати логічні схеми, міркувати і робити грамотні висновки, отримуючи при цьому нові, часом неочікувані результати.

Інноваційні підходи до освіти сьогодні потребують дотримання новітніх вимог до роботи загальноосвітньої школи, формування нею випускника нового типу. Школа перестає бути завершальним етапом всенародної освіти, а стає основою, стартом для безперервної самоосвітньої життєдіяльності особистості. Вона не просто надає знання, а навчає оволодівати технологіями мислення [1, 64], саморозвитком, самоосвітою, самовдосконаленням, застосуванням отриманих знань на практиці – і

все на основі принципу природовідповідності (як мовив Г. Сковорода, «роби те, до чого народжений») [11, 447].

На життєвому шляху молоді навчання – це її основний вид трудової діяльності, на якому формується необхідність оволодівати вміннями самостійно удосконалюватись і, як визначено стратегією освіти, робити це так, щоб людині було цікаво розвиватися далі і здійснювати це відповідно до своїх потреб.

Випускник школи XXI століття має якісно відповідати новим вимогам часу – отримувати енциклопедичні знання, міркувати, а не пригадувати, про що мовив учитель чи написано в підручнику, розвивати свою технологію мислення, формувати потребу і бажання саморозвиватись.

Школа сприймається нами як навчальний заклад, який учить і виховує всіх нас (слово школа походить від латинського «скале», тобто драбина духовного сходження людини) [1, 7], у науковій школі можуть бути учнями і школярі, і студенти, і магістранти, і аспіранти, і докторанти. Не випадково популярною в науковому світі є вічна мудрість: «Багато дечому ми вчимося у своїх наставників, ще більше у своїх товаришів, а найбільше у своїх учнів».

Світовий досвід свідчить, що сьогодні потребує серйозного переосмислення особлива роль масової школи у суспільстві як єдиного навчально-виховного закладу, через який проходять усі майбутні громадяни держави, який здійснює підготовку підростаючого покоління до дорослого життя, у якому кожний школяр має утверджуватись як особистість, відстоювати свою позицію і виходити переможцем.

Висновки.

1. Є підстави вважати, що вирішення фундаментальних проблем сучасної освіти відбувається тільки за умови зміни її традиційної парадигми, яка трактує педагогічний процес як передавання знань від учителя до учня. Сьогодні освіта повинна змінитись і зробити своєю суттю взаємний інформаційний обмін у системі «учень-учитель», яку розуміємо як вільну творчість, рівність і взаємне навчання в процесі спільної практичної діяльності.
2. В умовах переорієнтації системи сучасної освіти саме на формування соціально адаптованої особистості, здатної не тільки тиражувати і копіювати отримані знання, але творити і розвивати нові, спроможної до подальшого інтенсивного саморозвитку, готової не тільки брати активну участь у житті суспільства, але і

змінювати його, цілком ймовірно, що така система освіти може стати основою суспільства знання, котре перебуває ще на етапі становлення і розвитку.

3. Отже, перехід до новітньої діяльнісної парадигми педагогічного процесу та широкого використання інформаційно-комунікаційних технологій, необхідність включення вищої школи в систему неперервної освіти і глобальні мережі визначають завдання кардинальної професійної модернізації вітчизняної вищої освіти.
4. Університети, а надто дослідницького типу, продукують найбільший доробок в інтелектуальне середовище не тільки своїх країн, а й на світовому рівні як центри формування національної освітньої системи шляхом створення і розвитку інноваційної діяльності в науковій сфері і вирішенні проблем технологічного трансфера, одночасно мають забезпечувати розвиток професійної майстерності, здібностей, духовності та моральності їх випускників [3, 13]. Адже в цих закладах виховується еліта нації – лідери для всіх сфер діяльності суспільства.

У цьому і полягає роль сучасного університету: в розвитку інноваційної діяльності, в зміцненні міждисциплінарних зв'язків, забезпеченні єдності тріади «навчання – дослідження – інновації в практичній діяльності» та, як висловився Д. Табачник, «творення і впровадження нових технологій… На вістрі інноваційного розвитку, модернізації суспільства, руху… до нової країни повинні знайти своє місце освіта і наука» [12, 4].

Список використаних джерел

1. Амонашвілі, Ш. О. Істина школи : пер. з рос. / Ш. О. Амонашвілі. – Хмельницький : Подільський культурно-просвітительський Центр ім. М. К. Реріха, 2007. – 74 с.
2. Глассер, У. Школы без неудачников. : пер. с англ. / У. Глассер ; общ. ред. и предисл. В. Я. Пилиповского. – М. : Прогресс, 1991. – 184 с.
3. Згуровський, М.З. Дослідницькі університети як центри інноваційного розвитку країни / М.З. Згуровський. – Дзеркало тижня, № 2, 22-28 січня 2011. – С. 1, 13.
4. Коменский, Я.А. Воскресший Форций или Об изгнании из школ косности / Я.А. Коменский. Избр. пед. соч. : В 2-х т. – Т.2. – М. : Педагогика, 1982. – С. 112-132.

5. Кремень, В. Г. Якісна освіта і нові вимоги часу / В. Г. Кремень // Педагогічна і психологічна науки в Україні : в 5 т. – К. : Педагогічна думка, 2007. – Т. 1. – С. 11-24.
6. Никитин, В. А. Идея образования или содержание образовательной политики / В. А. Никитин. – К. : Оптима, 2004. – 205 с.
7. Підласий, І. П. Практична педагогіка або три технології : інтерактивний підручник для педагогів ринкової системи освіти / І. П. Підласий. – К. : Слово, 2004. – 616 с.
8. Розанов, Ф. И. Информационный обмен как основа образования будущего / Ф. И. Розанов // Философия образования. – 2010. – № 1. – С. 60-64.
9. Сбруєва, А. А. Суспільство знань / А. А. Сбруєва // Енциклопедія освіти / АПН України ; головний ред. В. Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – С. 887-888.
10. Сенека Луцій Анней. Моральні листи до Луцілія / Пер. з латин. А. Содомора / Сенека. – К. : Основи, 1995. – 603 с.
11. Сковорода, Г.С. Розмова, названа Алфавіт, або Буквар миру : хор природних добровісників / Г. С. Сковорода // Твори : в 2 т. / Г. С. Сковорода. – К. : Обереги, 2005. – Т. 1. – С. 413-463.
12. Табачник Д. Возвращение в современность: К новой государственной политике в сфере образования. – 2000: Еженедельник № 8 (547) 25 февраля – 3 марта 2011. – Аспекты, С. 4.

НОВАЯ ОБРАЗОВАТЕЛЬНАЯ ПАРАДИГМА – НОВЫЕ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫЕ ТЕХНОЛОГИИ

Кузь Владимир Григорьевич,
доктор педагогических наук, профессор, действительный член Национальной академии педагогических наук Украины, заведующий кафедрой дошкольной педагогики и психологии Уманского государственного педагогического университета имени Павла Тычины; golo4ka84@mail.ru

Аннотация

Новая образовательная концепция исходит из следующих современных идей: 1) учитель – это не источник знания, а посредник между учеником и знанием, который также сам нуждается в постоянном обучении; 2) взаимный информационный обмен между учителями и учениками должен базироваться на их совместной

образовательной, исследовательской и практической деятельности на основе новейших информационно-комуникационных технологий 3) разработка принципиально новых технологий, основанных на единении образования, науки и инновационной деятельности.

Ключевые слова: общество знаний, информационное общество, образовательные технологии, выпускник школы XXI столетия, инновационная деятельность.

NEW EDUCATION PARADIGM – NEW EDUCATION TECHNOLOGIES

Kuz V.H. Doctor of Pedagogics, professor

Resume

The new education concept is based on innovative ideas: 1) the teacher is not a source of knowledge but a mediator between a student and the knowledge he requires for permanent studies; 2) the mutual information exchange between teachers and students is to take place in the process of common educational, research and practical activities based on innovative communication technologies; 3) working out entirely new technologies based on the combination of education, science and innovative activities.

Keywords: society knowledge, information society, education technologies, school-leaver of the 21st century, innovative activity.